

بـهـنـاوـىـ خـودـاـىـ بـهـخـشـنـدـهـ وـمـيـهـرـهـبـانـ

بـهـنـاوـىـ گـهـلـهـوـهـ پـهـرـلـهـمـانـىـ كـورـدـسـتـانـ - عـيـراقـ

پشت به حوكى بېرىگى (۱) لە ماددهى (۵۶) ياسايى ژماره (۱) سالى ۱۹۹۲ ئى هەمواركراوو ، لەسەر داواي ژمارەي ياسايى ئەندامانى پەرلەمان ، پەرلەمانى كوردستان - عيراق لە دانيشتنى ناسايى ژماره (۲۸) رۆزى ۲۱/۶/۲۰۱۱ بېپارى دەرچوواندى نەم ياسايى دا :

ياسايى ژماره (۸) ئى سالى ۲۰۱۱

ياسايى بـهـرـنـگـارـبـوـونـهـ وـهـ خـيـزانـ لـهـ تـونـدـ وـتـيـزـىـ لـهـ هـهـرـيـمـىـ كـورـدـسـتـانـ - عـيـراقـ

ماددهى يەكەم :

مەبەست لەم زاراوانە خوارەوە ماناکانى بەرامبەريانە بۇ مەبەستى نەم ياسايىه :
يەكەم : هەرئىم : هەرئىم كوردستان - عيراق

دووەم : خيزان كۆمەلە كەسيتكى سروشتىن ، پەيوەندى هاوسەرگىرى يان خزمایيەتىان تاكو پلهى چوارەم ھەمەن ئەوانە بەپىتى ياسا هاتونەتە ناو خيزانەوە .

سېيىھەم : توندوتىزى خيزانى : هەر كەدارىتك يان وتمەيك يان ھەرەشە يان پىن لىبىكىت لەسەر بىنەماي جۈزى كۆمەلائىتى لە چوارچىوهى پەيوەندى خيزانىدا كە لەسەر بىنەماي هاوسەرگىرى يان خزمایيەتى تا پلهى چوارەم بنىيات نرابى و ئەوانە بەپىتى ياسا هاتونەتە ناو خيزانەوە نەشىن لە بارى جەستەبىي و جنسى و دەروننىيەوە زيانيان پىن بگەيدىنى و ماف و ئازادىيان لەدەست بدات .

چوارەم : دادگا : دادگاى بـهـرـنـگـارـبـوـونـهـ وـهـ تـونـدـوـتـيـزـىـ خـيـزانـىـ .

ماددهى دووەم :

يەكەم : هەركەسيتك كە پەيوەستى ھەبىن بە پەيوەندىيەكى خيزانى ، ئەنجامدانى توندوتىزى لە چوارچىوهى خيزاندا لىنى قىدەغە دەكرى لەوانەش : توندوتىزى جەستەبىي و جنسى و دەروننى و ، نەم كەدەوانەش وەك نۇونە بە توندوتىزى خيزانى دادەنرىت :

۱. هاوسەرگىرى بەزۆر .
۲. هاوسەرگىرى ژن بە ژن (شغار) و مندال بە شوودان .
۳. بە شوودان لەجياتى خويىن .
۴. ليك جوداكردنەوە بەزۆر (الطلاق بالاكراد) .
۵. بېپىنى پەيوەندى كۆمەلائىتى (صلة الارحام) .

٦. مىردد به زۆر ژنی خۆی ناچاری بەدره‌وشتی و کاری داوین پیسی بکات .
٧. خەتنەزکردنی میتیئە .
٨. ناچارکردنی تاکەکانی خیزان بۆ جیهیشتنی فەرمابنەریەتی بە نارەزاپەتی خۆیان .
٩. ناچارکردنی منداڵ بۆ کارکردن و سوالکردن و بەجیهیشتنی خویندن .
١٠. خۆکوشتن لە ئەنجامی توندوتیئی خیزان .
١١. لە بار بردن لە ئەنجامی توندوتیئی خیزان .
١٢. لیدانی تاکەکانی خیزان و منداڵ بە هەر بیانوویەك بیت .
١٣. سووکایەتی پەن کەن و جنیودان و جینیودان بە کەم سەیرکردنی و نازاردانی و گوشار بۆ ھیننانی دەروونی و پیشیل کردنی ماھەکانی و بەزۆر سەرجیتی کردن .
- دەووهەم : بۆ زیان پیتکەوتتوو لە توندوتیئی خیزانی ھەیە زامنکاری پاراستنی لە توندوتیئی ھەبیت .

سییەم :

١. داوا لە کیشەتی توندوتیئی خیزانی لەلایەن زیان پیتکەوتتوو یان نموھی بە پیتی یاسا شوتىنى دەگریتەوە دەجوولیتىرى و دادگا یان لیکۆلەرەوە یان بەرپرسى بنکەی پۆلیس یان داواکارى گشتى لى ئاگادار دەکاتەوە .
٢. لەسەر کارمەندانی بوارى تەندروستى و پەروەردە و بنکە فەرمىيەکانه بۆ ھاواکارى کردنی قوربانيانى توندوتیئی خیزانى ھەوال بەدەن .
- چوارەم : ریتکارەکانی لیکۆلینەوە و دادگایى کردن لە کیشەکانی توندوتیئی خیزانى نھینى ھەبیت .

ماددهە سییەم :

- يەكەم : دادگایەکى تايىەتمەند بە بابهەتكانى بەرەنگاربۇنەوە توندوتیئی خیزانى بە پیتی (ياساى دەسەلاتى دادوەرىسى ھەریم) ژمارە (٢٣) يى سالى ٢٠٠٧ پیتکەھەتىرى .
- دەووهەم : پیویستە لەسەر وەزارەتى كار و كاروباري كۆمەلایەتى لە ھەریم شوينى حەوانەوە بۆ قوربانيانى توندوتیئی خیزان دابىن بکات .

سییەم : قوربانيانى توندوتیئی خیزانى تۆپى پاراستنی كۆمەلایەتى بیانگریتەوە .

- چوارەم : لەسەر وەزارەتى تەندروستىيە بە ھەماھەنگى لەگەل وەزارەتى كار و كاروباري كۆمەلایەتى چاودىرى تەندروستى دەستەبەر بکەن و سەر لەنۋى شىاندىن بۆ زیان پیتکەوتتووانى توندوتیئی خیزانى بکەنەوە .

- پىنجەم : بەرپیوەبەرايەتى گشتى نەھېشتنى توند و تىئى دىزى نافرەت لە وەزارەتى ناوخۇ بە بەدواداچۇن بۆ کیشەکانى توندوتیئی خیزانى دەكات .

- شەشەم : لەسەر وەزارەتى ناوخۇيە بەشىتىكى تايىەت لە ناو پۆلیس بکاتەوە كە بە شىۋەيەكى بىنەرەتى لە پۆلیسى ئافرەت پیتکەتلىپەت و ھەلس و كەوت لە کیشەکانى توندوتیئی خیزانى بکەن .

- حەوتەم : لەسەر وەزارەتى ناوخۇ و دەستە فەرمىيە پەپپۆرەكانه رىكلام بۆ رۆشنېرىيەتى بەرەنگاربۇنەوە توندوتیئی خیزانى بکەن .

مادده‌ی چوارم :

یه‌که‌م : دادگای تایبۀ تمهند له کاتی پیویستدا یان له سر داوای یه‌کیک له تاکه کانی خیزان یان نه‌وهی نوینه‌را یه‌تی ده‌کات (فهرمانی پاراستن) وله ریکاریکی کاتی بۆ پاراستنی توندوتیشی خیزانی دریکات ، به‌مرجی فهرمانه که ماوهی پاراستنه که له خز بگریت و له سر دادگاشه به‌پیش پیویست دریشی بکاتهوه .

دووه‌م : پیویسته نه‌وهی داوای پاراستنی کردووه واز لهو فهرمانه به‌پیش هاتنه کایه‌ی شتی نوی و له سر دادگاشه ته‌نکید لهوه بکاتهوه که داوای هه‌لوه‌شاندنه وله به‌ثاره ززو پیشکه‌ش کراوه و له بدرزه‌وندی زیان لیکه‌وتوروه .

سییه‌م : فهرمانی پاراستن نه‌مانه له خز ده‌گری

۱. به‌لیتنامه‌یهک له شکات لی کراوه که ده‌ست دریشی ناکاته‌سر زیان لیکه‌وتورو یان هر تاکیک له تاکه کانی خیزان.
۲. گواستنده‌ی قوربانی بۆ نزیکترین نه‌خوشخانه یان بنکه‌ی ته‌نروستی بۆ چاره‌سرکردنی له کاتی پیویستدا یان نه‌گدر قوربانی خۆی نه‌مەی داوا کرد .
۳. به‌بریاریکی دادگا و بۆ نه‌وهی ماوهیه که به‌مه‌ترسی بۆ سر شکاتکمر یان بۆ سر هم‌ر تاکیک له تاکه کانی خیزان ده‌زانتری نابی‌ریگا به‌شکات لیکراوه بدریت بچیته مالی خیزانی .

چوارم : له حاله‌تی پیشیل کردنی فهرمانی پاراستن ، سه‌ریتچیکه‌ر بۆ ماوهیهک ده‌گیری که له (۴۸) سه‌عات زیاتر نه‌بئی یان به غه‌رامه‌یهک سزا ده‌دری که له (۳۰۰، ۰۰۰) هه‌زار دینار که‌مت نه‌بئی .

مادده‌ی پینجه‌م :

پیویسته له سر دادگا لاینه کانی شکایه‌ت رهوانه‌ی لیئونه‌یهک بکات که له شاره‌زا و پسپوران پیک ده‌هینزی بۆ چاکردنده‌ی نیوانیان پیش نه‌وهی کیشە که رهوانه‌ی دادگای تایبۀ تمهند لهو کیشانه بکریت که نه‌شی ناشته‌واییان تیدا بکریت ، به‌مرجی کار له ریکاره کانی پاراستن نه‌کات که لم یاسایدا هاتوروه .

مادده‌ی شهشمه :

له‌گه‌ل زیان نه‌گه‌یاندن به هه‌ر سزا یه کی توندتر که‌دهقی له یاساکانی بھرکاری هه‌ریمدا هاتوروه .
یه‌که‌م : هه‌ر که‌سییک هانی نه‌غمادانی کرده‌وهی خه‌ته‌نکردنی میئینه‌ی دا به غه‌رامه‌یهک سزا ده‌دریت که له (۱۰۰۰،۰۰۰) یهک ملیون دینار که‌مت نه‌بئی و له (۵۰۰۰،۰۰۰) پینج ملیون دیناریش زیاتر نه‌بئی .

دووه‌م : هه‌ر که‌سییک کرده‌وهی خه‌ته‌نکردنی میئینه‌ی نه‌غمادما یان بھشداری تیدا کرد سزا بھندرکردنی بۆ ماوهیهک ده‌یگریتەو که له (۶) مانگ که‌مت نه‌بیت و له (۲) دوو سالیش زیاتر نه‌بیت وه غه‌رامه‌کیشی لی وه‌رده‌گیری که له (۲۰۰۰،۰۰۰) دوو ملیون دینار که‌مت نه‌بیت وله (۵۰۰۰،۰۰۰) پینج ملیون دیناریش زیاتر نه‌بیت یان بھیه‌کیک لهوه دوو سزا یه .

سییه‌م : هه‌ر که‌سییک کرده‌وهی خه‌ته‌نکردنی میئینه‌ی ناکامی نه‌نجام دا یان بھشداری تیدا کرد سزا بھندرکردن بۆ ماوهیهک ده‌یگریتەو که له (۱) سالیک که‌مت نه‌بیت وله (۳) سالیش زیاتر نه‌بیت غه‌رامه‌کیشی لی وه‌رده‌گیری که له (۵۰۰۰۰۰) پینج ملیون دینار که‌مت نه‌بیت وله (۱۰،۰۰۰۰۰) ده ملیون دیناریش زیاتر نه‌بیت یان بھیه‌کیک لهوه دوو سزا یه .

چوارم : باری توانکار توندتر دهبى نه گەر بکەرە كە پزىشىك بۇو ، يان دەرمانسازبۇو ، يان كىميابىي بۇو ، يان مامان بۇو ، يان يارىدەدەرە كانىيان بۇون و لەسەر دادگاشه فەرمان بىدات پېشە كەي يان كارە كەي بۆ ماوهىك لى قەدەغە بکات كە لە سى سال زىياتر نەبىت .

ماددهى حەۋەم : لەگەل زيان نەگەياندن بەھەر سزايدە كى توندتر كە دەقە كەي لەياسا كار پېتىكراوه كانى هەرىتمدا ھاتۇرە :
ھەر كەسىك توندوتىزىيە كى خىزانى نەنجام بىدات بۆ ماوهىك سزايدەن دەيگۈرىتىوھ كە لە شەش مانگ كەمتر نەبىت و لە سى سالىش زىياتر نەبىت و بە غەرامىمەك كەلمىك ملىيون دينار كەمتر نەبىت و لە پىنج مiliون دينارىش زىياتر نەبىت يان بە يەكتىك لەو دوو سزايدە .

ماددهى ھەشتەم : حوكىمە كانى ياسايى سزادانى عىراقى ژمارە (111) ئى سالى ١٩٦٩ ھەمواركراو و ياسايى نوسولى دادگاىيى كردىنى سزايدە كانى ژمارە (22) ئى سالى ١٩٧١ ھەمواركراو و ياسايى ھەمواركىدىنى پىادە كردىنى ياسايى بارى كەسىتى ژمارە (15) ئى سالى ٢٠٠٨ و ياساكانى دىكە بەركار لە ھەرىتم پىادە دەكىرىن نەگەر ھىچ دەقىك لەم ياسايىدا لەسەرى نەھاتۇرە .

ماددهى نۆيەم :

پىتىيىستە لەسەر نەجۇمەنى وەزىران و لايەنە پەيوەندىدارە كان حوكىمە كانى نەم ياسايى جىتبە جىن بکەن .

ماددهى دەيەم :

ئەم ياسايى لە رۆژى بلاوبۇونەوە لە رۆزنامەي فەرمى (وەقايىعى كوردىستان) جىتبە جىن دەكىرىت .

محمد قادر عبد الله

(د.كەمال كەركووكى)

سەرۆكى پەرلەمانى كوردىستان - عىراق

ھۆيىھ پىتىيىتە كان

توندوتىزى خىزانى دىاردەيە كى نەرىتى دەز بە پەرسىپە كانى شەريعەتە ئاسانىيە كان وە مافە كانى مەرۆقە و لە بەر نەھەي خىزان بەنەمايدى كۆمەلگايدە و لە پىتىاو پاراستنى لە ھەلۆشانەوە و پاراستنى تاكە كانى و وەرگەتنى رىكاي ياسايى بۆ دروستى و سەقامىگىرى و قەدەغە كردىنى توندو تىزى خىزانى بەرىگاى خۆ پاراستن بەر لە روودانى و گەران بەددوای دۆزىنەوە چارە سەرى چاكسازى و چارە كردىن دواى روودانى ، بۆ يە نەم ياسايى دەرچۈزۈندرە .

سەرۆكایەتى ھەرىتى كوردىستان - عىراق
دەيەن - ژمارە : ٤٣٥ لە ٢٠١١/٧/١٩

بەپىتى ماددهى (دەيەم / يەكم / ٢) ئى ياسايى سەرۆكایەتى ھەرىتى كوردىستان ژمارە (1) سالى ٢٠٠٥ ئى ھەمواركراو ياسايى ژمارە (8) ئى سالى ٢٠١١ ياسايى بەرەنگاربۇونەوە خىزان لە توندوتىزى لە ھەرىتى كوردىستان - عىراق ، بەدەرچۈز دادەنرەن لە بەر نەھەي جەنابى سەرۆكى ھەرىتى لە ماوهى ياسايىدا پىتى نەكرا واژۇرى بکات .